

Over het Nederlandse verspreidingspatroon van *Rorippa nasturtium-aquaticum* (L.) Hayek

E. J. Weeda (Stichting FLORON, Postbus 9514, 2300 RA Leiden)

The distribution pattern of *Rorippa nasturtium-aquaticum* (L.) Hayek in the Netherlands

Some aspects of the occurrence of *Rorippa nasturtium-aquaticum* (= *Nasturtium officinale*) in the Netherlands are discussed, and a request is made for herbal specimens from outside the main distribution areas, viz. the south of Limburg and the freshwater tidal region.

De Witte waterkers (*Rorippa nasturtium-aquaticum* = *Nasturtium officinale*) is in Nederland veel zeldzamer dan dan de Slanke waterkers (*R. microphylla*). Een vondst in de duinen bij IJmuiden vormt de aanleiding het Nederlandse verspreidingspatroon van eerstgenoemde soort aan de orde te stellen.

Pas sinds 1956 worden beide soorten hier te lande onderscheiden¹, al blijken al in de eerste helft van de 19de eeuw floristen verschil tussen Slanke en Witte waterkers te hebben gezien. Van Hall² vermeldt onder *Sisymbrium nasturtium* een var. *minor*, voorkomend "op dikwijls onder water staanden kleigrond aan het riviertje de Laak bij Rheede in Gelderland." Dezelfde variëteit verschijnt bij Van den Bosch³ en Van der Trappen⁴ onder de naam *Nasturtium officinale* var. *nanum*, met als vindplaatsen Werkendam respectievelijk Heesselt (tegenover Rossum aan de Waal).⁵ Van Hoven⁶ rekt een plant van Maastricht zelfs tot een aparte soort (*Nasturtium siifolium*), evenals Vrijdag Zijnen⁷ dit met een exemplaar van 's-Gravenhage doet (onder de naam *Sisymbrium siifolium*). In alle vijf gevallen blijkt het corresponderende herbariummateriaal tot *Rorippa nasturtium-aquaticum* te behoren¹, en andere vondsten van deze soort uit de eerste helft van de vorige eeuw zijn niet bekend. Herkenning is echter iets heel anders dan het correct formuleren van het onderscheid. De wezenlijke verschillenmerken (zaadsculptuur en aantal rijen zaden per vruchthokje) worden niet genoemd, en de 'echte' Witte waterkers gaat onder in een brei van vormen, die als standplaatsmodificaties worden afgedaan.⁸

Nadat Van Oostroom & Reichgelt¹ aan de verwarring een eind hadden gemaakt, bleek dat *R. nasturtium-aquaticum* in twee delen van Nederland tamelijk veelvuldig voorkomt en daar algemener is dan *R. microphylla*: in het zoetwatergetijdengebied⁹ en in Zuid-Limburg. Het voorkomen in Midden-Limburg moet nader worden vastgesteld, maar in elk geval komt zij bij Swalmen voor.¹⁰ Verder zijn er enige ver uiteengelegen gebiedjes met kleine concentraties van vindplaatsen: de omgeving van Arnhem (Fluviaat en Subcentreuroop district!), de waarden aan het IJsselmeer langs de Friese westkust, de binnenduintrand tussen Bergen en Egmond, en de duinrand van Schouwen. Aan de vondsten op de grens van duin en polder kan nu één in de buitenste helft van de duinen worden toegevoegd: bij IJmuiden werd de soort rondom een duinplas op de drooggevallen, kale oever gevonden (atlasblokken 24.18, 24.28 en 25.11). Vermoedelijk valt *R. nasturtium-aquaticum* in en achter de duinen nog wel op meer plekken te ontdekken¹¹, al is *R. microphylla* hier stellig veel gewoner.

In oecologisch opzicht komt *R. nasturtium-aquaticum* sterk overeen met *Apium nodiflorum*, zoals ook in Groot-Brittannië werd geconstateerd.¹² Opmerkelijk is in dit verband

dat beide soorten hun Nederlandse areaal hebben vergroot door nieuwe vestigingen op de Friese waarden. Beide soorten zijn uitgesproken indicatoren van kalkrijk (hard) water. *Apium nodiflorum* is bij ons echter aanzienlijk algemener dan *R. nasturtium-aquaticum* en wordt in West-Nederland veel vaker begeleid door *R. microphylla*, die zowel in kalkrijk als in kalkarm water blijkt te gedijen. Hier valt ook te wijzen op het feit dat een aantal oude vondsten van laatstgenoemde soort in het Hollands-Utrechtse polderland tot dusver niet door recentere waarnemingen is bevestigd.

In vergelijking met zowel *A. nodiflorum* als *R. microphylla* treedt *R. nasturtium-aquaticum* naar verhouding veel vaker als eenjarige pionier op drooggevallen plaatsen op, in plantengemeenschappen behorend tot de Bidentetea. Dit geldt met name voor het zoetwatergedingebied⁹, maar ook voor de Friese waarden en de duinplas bij IJmuiden. Begeleiders zijn onder meer *Chenopodium*-, *Bidens*- en *Polygonum*-soorten. De bovengenoemde variëteitsnamen *minor* en *nanum* slaan op laagblijvende, weinig vertakte exemplaren van drooggevallen terrein. Het epitheton *siifolium* heeft juist op fors ontwikkelde planten betrekking.

Slanke en Witte waterkers lijken in ons land maar zelden samen op te treden. Tot dusver is deze combinatie alleen waargenomen bij kasteel Wylre in Zuid-Limburg (62.23).

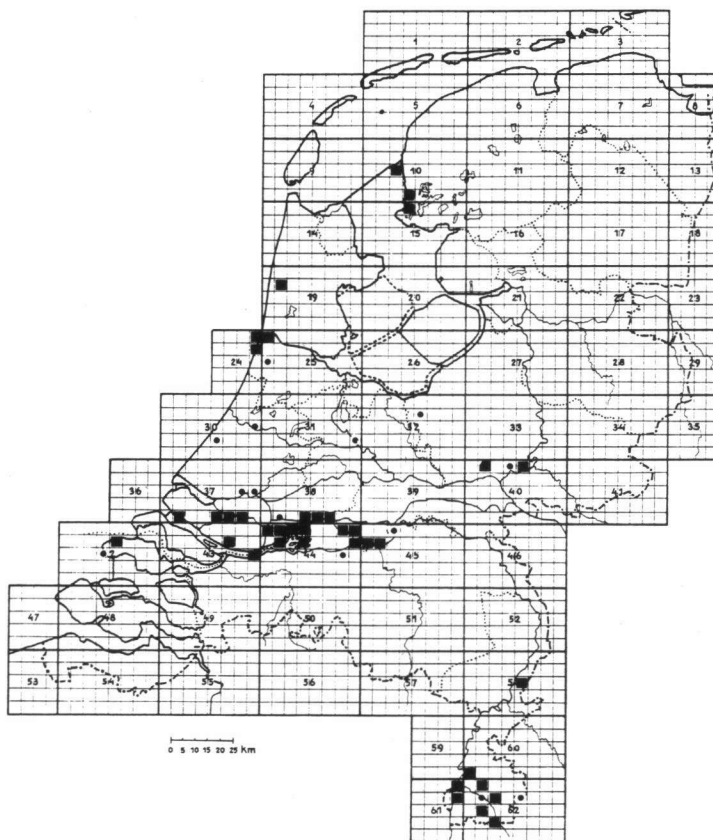

Fig. 1. Verspreidingskaart van *Rorippa nasturtium-aquaticum* in Nederland, op basis van herbariummateriaal (■ = verzameld in de periode vanaf 1950, ● = verzameld voor 1950).

Het verspreidingskaartje (fig. 1) is uitsluitend op herbariummateriaal gebaseerd. Het hoeft geen betoog dat nieuwe meldingen van buiten Zuid-Limburg en het zoetwatergetijdengebied van herbariummateriaal vergezeld dienen te gaan. Een extra probleem blijkt in dergelijke gevallen het hardnekkig voortleven van het gebruik van namen in hun oude, ruime en inmiddels achterhaalde betekenis (*Nasturtium officinale* 's.l.'), wellicht als gevolg van het gebruik van te oude (edities van) Flora's. Dit wreekt zich vooral als bij splitsing van een soort de oude naam op de zeldzaamste van de nieuw onderscheiden soorten overgaat (bijvoorbeeld ook in het geval van *Veronica anagallis-aquatica*).

1. S.J. van Oostroom & Th.J. Reichgelt, 1956. *Nasturtium microphyllum* Boenningh. ex Rchb. en *N. officinale* (L.) R. Br. in Nederland. Floristische notities 3. Acta Bot. Neerl. 5: 103-107.
2. H.C. van Hall, 1825. *Flora Belgii Septentrionalis* I (1/2). Amsterdam.
3. R.B. van den Bosch, 1850. *Prodromus Florae Batavae* 1. Leiden.
4. J.E. van der Trappen, 1852. Bijdrage tot de kennis aan Neêrlands flora. 's-Gravenhage.
5. De vindplaats is Heesselt (zie Van der Trappen, noot 4) en niet Hees, zoals Van Oostroom & Reichgelt (noot 1) vermelden. Waarschijnlijk gaat het om dezelfde plek als "t Slib aan de Waal tegenover Rossum", dat op een herbariumetiket wordt vermeld.
6. F.J.J. van Hoven, 1847. Planten gevonden in de omstreken van Maastricht. Ned. Kruidk. Arch. I (1): 212-217.
7. Herbariumetiket bij materiaal uit 1844, in NBV-collectie (Rijksherbarium).
8. L. Vuyck, 1901. *Prodromus Florae Batavae*, ed. 2, I (1). Nijmegen.
9. I.S. Zonneveld, 1960. De Brabantse Biesbosch, B. Nederlandse tekst. Diss. Wageningen. — Zie p. 196-199.
10. Van Oostroom & Reichgelt (noot 1) vermelden een vindplaats tussen Obbicht en Grevenbicht, maar hiervan is geen herbariummateriaal terug te vinden.
11. Volgens R. van Moorsel (mond. meded., 1990) is de soort tijdens de provinciale inventarisatie aan de binnenduinrand van Noord-Holland nog op enige andere plaatsen aangetroffen, maar bewijsmateriaal ontbreekt.
12. G.H. Thommen & D.F. Westlake, 1981. Factors affecting the distribution of populations of *Apium nodiflorum* and *Nasturtium officinale* in small chalk streams. *Aq. Bot.* 11: 21-36.